

Odmev.

Spisala Zofka Jelovšek.

Enkrat, neko spomlad, sem prišla zgodaj iz mesta. Lep in tih kraj ob Savi je bil, široke njive, zeleni bregovi, redke vasi naokrog in malo ljudi. Sava je bila vedno krasna, globoka, široko razlita. Beli, dolgi peščeni otoki so ležali na sredi vode, ob kraju je raslo vrbovje daleč v njive in travnike. Zaljubila sem se tisto leto v Savo, in kadar sem proč, na tujem, se mi stoži po njej kakor po človeku. Kadar je tukaj megla, taka črna, umazana in smrdeča mestna megla, se mi stoži po tistih svetlih krajih, po tisti široki dolini, po kateri teče Sava in nad katero poletavajo beli galebi. In tam na ovinku je breg, na bregu starodaven grad z debelimi zidovi, s tremi sivimi stolpi, z globoko grapo naokrog, kjer je stala nekdanja voda, in z mostom na verigah, ki se še zdaj vsak večer dviga. Dviga se vsak večer, čeprav ni več roparskih sosedov, drznih hajdukov in vstaških kmetov, pred katerimi bi se bala grajska gospoda. Mirno je v kraju in samo cigani pridejo še včasih čez Savo in ukradejo kakšno kokoš okoli po vaseh, ovco ali kakšno drugo tako skromno stvar. In okrog gradu in zadaj za njim samuje ogromen park; starodavne smreke stoje v njem, borovci, visoke ciprese, srebrne bukve, divji kostanji, ogromne platane, lipe častitljive in košate. In vsako drevo je lepo, da bi človek dolgo stal pred njim in ga gledal in občudoval. Steze so mehke, vlažne, mnogokrat prekopane, da ne bi jih trava prerasila in mah in vse te poljske in gozdne rože, ki jih je toliko po teh malih ravninah v parku.

In kadarkoli je luna sijala, sem hodila po parku, ki je vsakemu odprt in vedno prazen, zakaj malo je ljudi tod in malo takih, ki bi sanjarili ob mesečini. Iz početka me je bilo strah in bala sem se, kadar je drevje zašuštelo, kadar se je trava zgenila ali kadar je kaka suha veja padala na tla. Bala sem se, da bi kdo ne prišel, kakšen hudoben človek, tuj potepuh, ki bi mi storil kaj žalega. Ali nikogar ni bilo nikdar; sama sem hodila po stezah, po katerih so ležale dolge, fantastne sence. Po goščah sem hodila, kjer je bilo temno in je dišalo po ciklamah; praprot se je dotikala mojih rok

in včasi me je nizka veja zadela v obraz, vlažna od rose. Ko sem zopet stopila na odprt kraj, se je zasrebrilo pred menoj od vrha doli, po vsej široki planjavi, po kateri se je zvijala Sava kakor ogromen, svetel trak, posut z biseri. Visoko in neizmerno se je vzpenjalo temnomodro nočno nebo, stotisočere zvezde so trepetale v večni dalji in mesec se je bled in miren svetil med njimi.

Vse je molčalo naokrog, globok mir je ležal nad vsem razprostrtim krajem. Tiho, nepremično so spale vasi ob cesti, neme, kakor začarane. Zamislila sem se v čudno lepe sanje, v reči, ki jih ni bilo nikdar in jih nikoli ne bo. Mnogo lepega je vstalo pred menoj, kar bi bila rada doživela in na kar nikdar ne mislim v navadnem življenju, niti si ne želim, ker je nemogoče. Blagoslovljen je človek, ki ima eno srečo v življenju, in lahko je zadovoljen. Jaz pa sem v onih srebrnih nočeh videla sto sreč iti mimo mene in vsako sem okusila. V sanjah sem jih videla, kakor one lahke, prozorne oblake, ki so plavali visoko pod zvezdami in izginjevali bogve kam, tako sem jih gledala. In kakor ne govorite o onih oblakih, ki so se jih doteknile vaše oči in se razveselile nad njimi, tako je meni nemogoče govoriti o vseh teh stotisočernih mislih, ki so preletele mojo dušo, nadahnjene s sladko lepoto, neomadeževane od življenja in realnosti.

Hodila sem po tem tihem, samotnem parku, oblitem z mesečino, z ljudmi, ki so bili bogve kje, daleč proč; z ljudmi, ki jih nisem poznala nikoli; z ljudmi, ki so davno umrli; z ljudmi, ki niso taki, kakršne sem si jih mislila jaz, živeli nikdar. Kakor vzamete včasi sliko lepega, tujega kraja v roko in si mislite, trenotek ali dva, da ste tam; da vidite z lastnimi očmi, kako padajo slapovi, kako se trava maje v vetru, kako se oblaki kopičijo na nebu: — tako sem si jaz vzela življenje tega ali onega, ki ga poznam ali ne poznam, zasanjala sem si to življenje nekaj pozabljenih trenotkov, da mi je srce veselo udarilo ali se stisnilo od tesnobe in žalosti. Znašla sem se bogve kje v mestu, kjer je bilo polno ljudi, in solnce je sijalo, veter je pihal; razmeknilo se je pred menoj, slišala sem dober in mehak glas; pogledala sem v oči, ki so me imele rade. In srce se mi je zgenilo, odgovarjala sem krasne in mehke besede, kakršnih ne znam in ne govorim nikdar. — Nalahno se je zazibalo in zopet sem stala sama v parku in nemo je bilo vse naokrog.

Doli, kjer se začinja polje, je stala dolga vrsta topolov. Visoki so bili, ogromni, skrivnostni in črni v srebrni lunini luči. Pri-povedovali so mi, da so se še pred nekaj leti raztezale neskončne

vrste topol po vsej ravnici. Okrog vasi, po polju, ob Savi, ob cestah in stezah. Nasadil jih je prejšnji grajščak, ki je umrl devetdeset let star, zadnji svojega rodu. Imel je sina, ki je umrl davno pred njim, in vnukinjo, ki si je vzela pruskega grofa proti njegovi volji.

In ta grajščak, zadnji starega in slavnega rodu, je bil ustvaril ogromni park za svojim gradom in nasadil topole po vsej dolini, kjerkoli je ležal njegov svet. Ko je bil še mlad, dvajsetleten, je potoval po svetu; ali kjerkoli je bil, povsod je zbiral drevesa, mladike in jih presajal doma v svoj park. Za nekatere, osobito lepe in redke vrste so si pripovedovali v gradu, da jih je ukradel na neki gozdarski izložbi v samem Parizu. Niso mu jih hoteli prodati, pa jih je ukradel. Tak je bil on.

Pesnik je bil, blagoslovljena in bogata duša. V sladkih ritmičnih pojejo nekateri, drugi v slikah, ki jih občudujejo stoletja, in še drugi v kipih, katedralah in templjih, veličastnih za vsakega, kdor jih ugleda. On pa je polagal semena v zemljo, sivel je, ko so se širile slabe mladike v košata drevesa, star je bil že in upognjen, ko je zapelo okrog njega v skladju dovršene lepote. Tako bele bukve so rasle med črnimi, košatimi cipresami, tako bele, da je bilo njih listje kakor iz srebra; lesketalo se je v solncu kakor pomočeno v vodo. Zadaj so se razstavile breze v redko šumico, tam na sredi travnika so dišale tri velikanske lipe. Potem so prišli sivi borovci, fantastni, barokni; cel gozd. Včasih so se malo razmeknili okrog rdeče bukve, ki ji je bilo listje kakor poškopljeno s krvjo. Po gričih, po gosto obraslih dolinicah, okrog malih, mirnih ravníc, preko globokih zasek, koder so bila pota vedno mokra, okrog ribnika in studencev se je raztezal park široko naokrog.

Po ves dan je hodil stari grajščak pod drevjem okrog in vedno je mislil, kaj bi še nasadil, da bi bilo krasno. Svoj grad je obsadil z divjo trto, ki ga je obrasla že celega, okrog oken in stolpov, gori visoko na rdečo streho. Od tal do vrha je bil pokrit z zelenim plaščem, od prvega in drugega nadstropja je viselo od oken v dolgih zelenih kitah. In znotraj na dvorišču se je zibalo povsod, nad obokanimi logijami s svojimi lehnimi stebri, okrog starih gotskih stopnic, ki so bile vzdane v enem kotu kakor samo zato, da bi se trta lahko drznejše vzpenjala navzgor. Povsod so se odpirale prirodne lope, zelena, mračna in hladna zatišja. Vsako jesen je zagorelo v vseh barvah, zlato-žolto, blede-rumeno, rjavo, živo-rdeče, temno-zeleno — v čudovitih niansah, v bogatih barvah orientalskih preprog.

In naokrog so se širile temne smreke, stisnile so se okrog bele grajske kapelice in porazgubile v pisani in dehteči park. V kapelici so ležali vsi slavni pradedje grajščakovi in za tiste, ki so umrli v daljnih bitkah in strohneli v tuji zemlji, za tiste so bile vzdane v steno velike kamenite table z grbom in dolgimi latin-skimi reki. Temno je bilo v kapelici in dišalo je po trohnobi.

Ko pa je stari grajščak umrl, so ga pokopali v parku, v dolinici, ki je obrobljena z najlepšimi drevesi celega parka — smrekami. Tam so ga pokopali, kakor si je želel in napisal v svojem testamentu. Te smreke so visoke in ogromne. Črne so in veje košate imajo do tal. Široke so te veje, obrasle kakor z dolgimi grivami. Po travi leže te dolge, zelene grive kakor lasje divjih deklic, kadar počivajo v gozdu pod drevjem. Prazna je dolina, z nizko travo, kakor pokošena od koscev in opuščena od ljudi. In nad grajščakovim grobom ni spomenika. Samo mlada smreka, samotna in žalostna, raste nad njim, kakor je bila zadnja njegova želja.

In park je samoten. Vnukinja grajščakova ne hodi rada v park, pretemen ji je; a mož njen, tujec, je posekal skoro vse topole po dolini, med njivami in daleč tam ob Savi in med vasmí. V štirinajstih dneh so jih posekali in zvozili proč. In kraj je zdaj gol in kakor oropan.

Čudovite so bile te topole, vitke, visoke; kakor črni plameni so gorele noč in dan iz zemlje. Šepetale so neprenehoma kakor zamišljene v čudne in skrivnostne reči.

Posekali so jih. Vnukinja grajščaka, ki jih je vsadil, se je izprehajala z možem med poljem. Smejala sta se in računala, koliko pošljeta zdaj, ko sta te mnoge in velikanske topole tako dobro prodala, koliko pošljeta sinu za god, ki je huzar na Dunaju. Smejala sta se.

„Ali veš, da je dobro, da je umrl moj ded. Aristokrat, ali čudak! Našla sem med njegovimi papirji načrt za nov park ob Savi pod gradom. Vse skrbno izmerjeno, stroški izračunani; glavni motiv topole . . . Dobro, da ne živi človek 150 let. Moj ded bi bil premenil ves kraj v en sam ogromen, velikanski park; ob Savi gozd topol in brez, potem smreke, pa bori . . . ah! To je bil človek!“

„Da, in topole uničijo vse polje, nič ne raste v njih senci . . .“

Stari grajščak je bil zadnji svojega imena in rodu . . .

Neki večer sem zopet hodila po parku. Zavila sem v dolino, kjer so najlepše smreke nad dolino, okroginokrog. Stare, ogromne in črne. Samo ena mlada in vitka, nedorasla na grobu starega grajščaka.

Ko sem stopila na rob med smreke, je nekdo v dolini zapel. Na mahovini, ki je pokrivala staro, nizko klop pred gomilo, je sedel Slovak, loncevezec. V mesečini sem videla njegov obraz, in dolgi lasje so mu silili preko čela. Gledal je v mesec in pel balado, narodno balado, ki jih nima menda noben drugi evropski narod v svojih pesmih. Z močnim glasom je pel, da so se razlivale besede po vsem parku. Zabobnel je glas, mogočno se je povzdignil in pripovedoval je čudno in tujo povest, ki je nisem razumela. Stožilo se mi je po nečem, srce je vzplalo v silnih, globokih udarcih. Slovak je utihnil in tišina je postala še brezglasnejša, otožnost večja. Vstal je in še enkrat je zapel balado od začetka. In še silnejši je bil njegov glas, vzdigal se je in padal v mogočnih ritmih v tiho noč. Tik pred grajščakovim grobom je stal pevec, gledal v luno in vse njegovo močno moško telo se je treslo v pesmi.

Odšla sem, da bi ga slišala čim dalje v spominu, ki sem si ga hotela ohraniti neskaljenega in vedno enako silnega in pretresljivega.

In kadarkoli se spomnim na park ali na starega grajščaka, ki sem v samotnih urah toliko sanjala o njem, vselej mi zadoni mogočna, dolgo zategnjena balada Slovakova v duši. Težka pesem in nepozabljiva! —

Pesem.

Bili poletni so lepi večeri,
ko sva še skupaj hodila,
v borovem lesu — sred tihe noči
v srcu ljubezen nosila.

Pa so minili tisti večeri,
v srcu ljubezen minila,
v borovem lesu — sred tihe noči
slast bom spominov zdaj pila . . .

Kristina.